

УДК 94 (477)

В. І. Мороз, Л. В. Гриженко

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ГЛОБАЛЬНА СВІТОВА КРИЗА І СТАН ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розкрито проблеми вищої професійної освіти у зв'язку з другою хвилею світової економічної кризи. Показано шляхи їх подолання.

Ключові слова: Україна, глобальна криза, професійна освіта, державна політика.

Раскрыты проблемы высшего профессионального образования в связи со второй волной глобального экономического кризиса. Показаны пути их решения.

Ключевые слова: Украина, глобальный кризис, профессиональное образование, государственная политика.

Початок ХХІ ст. ознаменувався і початком глобальної світової кризи. Настала її друга хвиля. Сьогодні мало хто з політиків та політологів може відповісти на питання: Що чекає світову спільноту і її економіку у ХХІ ст.? Кризові явища, які сьогодні охопили Західний світ, насамперед Євросоюз та Сполучені Штати Америки, говорять про те, що це явище носить глобальний характер [4, с. 8].

Проблеми Євросоюзу і їх наслідки спрогнозувати майже неможливо. Криза охопила світову фінансову систему, непомірним тягарем якої є інфляційні світові процеси, пов'язані з «доларом» та «євро» валютами. Навіть ті держави, які демонструють деяку стабільність у економіці, а це такі, як Китай, Бразилія, Індія, Росія (держави БРІК) помітно уповільнюють свої темпи розвитку. Сьогодні саме до цих держав звертається Західний світ за економічною та фінансовою допомогою. Наприклад, поглиблюються контакти Євроспільноти і Китаю. КНР обіцяє надати фінансову допомогу. Є прогнози, що Китай приблизно через 10–12 років стане державою номер один у світі, обійшовши Сполучені Штати Америки [5, с. 4].

Нестабільність демонструє і північ Африки, і Близький Схід. У Сирії фактично іде повномасштабна громадянська війна. Натягнуті відносини Заходу і з Іраном. Влада Ірану фактично демонструє свої

претензії на лідерство у близькосхідному регіоні, активно працює над створенням ядерної зброї, заявляє про можливе закриття Ормузької протоки, через яку вивозиться чверть світової нафти. Сполучені Штати Америки стягли до Ормузької протоки свої війська (авіаносці). Подібні глобальні кризові явища сильно впливають на економічний стан багатьох країн світу. Україна, як європейська держава, також знаходиться під тиском другої хвилі світової кризи в Євросоюзі.

Ціла низка підприємств – ті, що були збудовані за часів СРСР, – мають застаріле обладнання, а то і зовсім не працюють. Подібна ситуація і у сільському господарстві. З одного боку, ми бачимо сучасні, передові сільськогосподарські агрокомплекси («Агро-Союз», «Агро-Інвест», фірма «Степова», «Олімпекс-Агро») та ін. і величезну низку сільськогосподарських товариств, які ледве виживають, а у деяких – навіть поля захирачені бур'янами.

Кризові явища в промисловості і у сільському господарстві України сильно вдарили і по вищій професійній освіті, по вищих навчальних закладах. Сьогодні стало очевидним, що державі не потрібна така кількість ВНЗ. Уведення в освітній процес нормативних заходів, пов'язаних з Болонським процесом, суттєвого поліпшення вищої професійної освіти поки ще не дало. Зрушення є. Покращується матеріальна база ВНЗ. Сьогодні вже нікого не здивуєш загальною комп'ютеризацією ВНЗ і т. п. Але час вимагає від нас не кількісних показників, а все більше і більше якісних.

Знамените класичне висловлювання «краще менше, але краще» актуальне і у наш час. Дуже болісний процес скорочення деяких спеціальностей і навіть ВНЗ. Процес необхідний. Вимоги часу. Низка комерційних ВНЗ, де освіта платна, – сьогодні потужна освітянська галузь України. А от лідер євроспільноти – Німеччина – не має комерційної освіти. У Німеччині освіта – це державна справа. Німці не знають, що таке платна освіта.

Державною справою була освіта і у Радянському Союзі. Ніхто не ратує за повернення до стандартів освіти СРСР, але треба пам'ятати, що саме професійна освіта СРСР дала можливість державі здійснити політ у космос, створити ядерний щит і стати наддержавою. Освіта у СРСР була не комерційна, а державна. До речі, у «Конституції України», яку затвердила 28 червня 1996 р. п'ята сесія Верховної Ради, у другому розділі «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» у статті № 53 записано, що «держава забезпечує доступність і безко-

штовність... вищої освіти» [2, с. 15]. Гарна освіта, як і висока культура, не може бути затиснута у прокрустове ложе «купи-продай». Прибуток повинна давати не професійна освіта, а її практичні результати: винаходи, відкриття та висококваліфіковані фахівці і т. п. Високо-класна, класична освіта ніколи не зможе сама себе утримувати. Якщо освіта буде сама себе утримувати, рівень її ніколи не буде високим. Студент, який не вчиться, але платить за освіту, рано чи пізно отримає «диплом-папірець».

Наступним важливим моментом подолання кризових явищ у світі повинне бути не тільки скорочення штату викладачів (баласту), але і скорочення навчального навантаження на викладача. Сьогодні навантаження доходить до півтори тисяч годин на рік, що втричі більше ніж у радянські часи. Це призводить до того, що викладач (доцент, професор) при такому навантаженні не може ґрунтовно, неформально підходити до виконання своїх професійних обов'язків. У результаті падає освітній і науковий рівень студентської молоді, в цілому програє держава. Держава без освіти ніколи не займе поважного місця у світовій спільноті.

Скоротити навантаження можливо за однією умови – скоротити кількість студентів у ВНЗ, але не поспішати їх закривати. Державі не потрібна така кількість випускників. Їх сьогодні надлишок. Особливо це стосується економістів, юристів та ін. Логіка тут проста: менше набирають студентів – більший конкурс у ВНЗ, менше навантаження на викладача – і краща підготовка спеціаліста для промисловості, сільського господарства і т. п.

Говорять, що «усе геніальне – просте». Скоротити ВНЗ, зламати базу, фундамент освіти – для цього розуму багато не потрібно. Необхідно зберегти усе те, що отримала незалежна Україна від СРСР – це по-перше. По-друге, необхідно цю базу (освітнянську і наукову галузь) удосконалити з урахуванням євростандартів і Болонської системи. Викладачі Гарварда, Принстона, Колумбійського університету та ін. мають навантаження 250–300 годин на рік і випускають штучний висококваліфікований товар, а не велику армію нікому не потрібних «фахівців».

По-третє, необхідно у рази підняти заробітну платню доценту, професору, науковцю і освітянину. Принизливе становище викладача ВНЗ починається з оплати праці. Професія педагога-науковця перестає бути престижною, коли за неї не платять. Заробітна плата, особливо молодого науковця, така, що він навіть за усе своє життя не за-

робить на власне житло. Подібний стан у науці – ганьба. Ганьба державного масштабу.

По-четверте, криза освіти, науки, економіки – це не тільки погано, але це і стимул, стимул піднятися на якісно новий рівень. Наприклад, фахівців готуємо менше, але якість їх краща. Колись імператор Франції Наполеон Бонапарт сказав, що «... він і його голова це плюс 10 тисяч війська до армії» [6, с. 112].

Нобелівський лауреат, академік В. Гінзбург у одному із своїх останніх інтерв'ю зазначив: «... Майбутнє людства визначить наука. За 400 років з часів Галілея, першого у сучасному розумінні вченого, у світі відбулися неймовірні зміни. Наука сьогодні формує світ більше ніж якась інша сфера. Політикам необхідно це зрозуміти і підтримувати науку і освіту щедро і розумно» [3, с. 12]. Заклик В. Гінзбурга співпадає з висловом Луї Пастера: «Наука, освіта повинні бути головним чинником держави, оскільки із усіх народів першим завжди буде той, хто випередить інших у царині думки та розумової діяльності» [3, с. 12].

В. Г. Кремін, колишній міністр освіти та науки України при Президентові Л. Д. Кучмі, у статті «Структурна модернізація освіти в контексті цивілізованих змін» зазначає, що «...ми українці... надмірно консервативний народ і недостатньо мобільний» [1, с. 6]. Ми часто боїмося висловити свою думку, яка йде у розріз з думкою керівника і т.п. «Абсолютна слухняність, – це шлях до самозаперечення особистості» [1, с. 6].

З усього вищезазначеного не впливає, що нам треба йти на майдан, на барикади. Ні це не так. І навіть зовсім не так. Майдан, барикади – не наш метод, це – глухий кут. «Бідність веде людство до революції, а революція веде його до потрійної бідності». Подібну фабулу необхідно пам'ятати.

На мастки, на закордонні відрядження, на «Євробачення», на «Євро-2012», на «Євробаскет» і т. п. гроші є? Є! А на освіту і науку, на достойну заробітну плату викладачів немає. Якщо чиновники і політики почнуть мислити по-державному, по-партійному, то грошей буде більше ніж достатньо. Криза це не тоді, коли немає грошей у державі, а тоді, коли немає розумового осмислення ситуації. Якщо зайшов у ліс і заблукав, то є два виходи: або йти вперед, або повертатися назад. Пощастить або у першому, або у другому випадку. Головне не стояти на місці, а рухатися і вихід з'явиться.

Бібліографічні посилання

1. **Кремень В. Г.** Структурна модернізація в контексті цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України, 2011. – № 2. – С. 5 – 13.
2. Конституція України. – Д. : ОДТВП «Дніпрокнига», 1996. – 48 с.
3. **Локтев В.** Про науку в Україні можна забути / В. Локтев // Дзеркало тижня. – № 6. – 2012. – С.12.
4. **Молдаван А.** Друга хвиля економічної кризи / А. Молдаван // Дзеркало тижня. – № 6. – С. 8.
5. **Радецкий И. П.** Мировой кризис и его последствия для Украины / И. П. Радецкий // Рабочая газета. Приложение. – № 222. – 2011. – 15 дек. – С. 4.
6. **Тарле Е. В.** Наполеон / Е. В. Тарле – М. : Наука, 1968. – 330 с.

Надійшла до редколегії: 28.01.2014